

13. Великий сучасний словник української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України : [науково-практичний коментар] : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.]; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. Т. 1. – 2012. – 768 с.
15. Климчук М.П. Чи допоможе ліквідувати катування новий КПК? / М.П. Климчук, О.С. Степанов // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2–3. – С. 316–318.
16. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду № 7 від 24 жовтня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>.
17. Кмитюк Е.Н. Международный опыт применения соглашений о признании вины / Е.Н. Кмитюк // Вестник Нижегородской академии МВД России. – 2013. – № 21. – С. 210–213.

УДК 343.132

ЩОДО СПЕЦИФІКИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК ОКРЕМОГО НАПРЯМУ СУДОВО-КОНТРОЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

REGARDING THE SPECIFICS OF JUDICIAL CONTROL OVER THE UNSPOKEN INVESTIGATIVE ACTIVITIES AS A SEPARATE DIRECTION OF JUDICIAL CONTROL ACTIVITY

Полюхович О.І.,

*здобувач кафедри кримінального процесу
та оперативно-розшукової діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
Голова Апеляційного суду Рівненської області,*

У статті викладено авторське бачення питання сутнісних ознак судового контролю при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій. Висловлена позиція стосовно наявних на сьогодні теоретичних проблем. Запропоновані можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: судовий контроль, негласні слідчі (розшукові) дії, слідчий суддя, контроль, розслідування.

В статье изложено авторское видение вопроса сущностных признаков судебного контроля при осуществлении негласных следственных (розыскных) действий. Высказана позиция относительно существующих на сегодня теоретических проблем. Предложены возможные пути их разрешения.

Ключевые слова: судебный контроль, негласные следственные (розыскные) действия, следственный судья, контроль, следствие.

The article described the author's vision of the essential features of the issue of judicial control in the unspoken investigation activities. Expressed the position on the existing theoretical problems of today. Suggests possible ways to resolve them.

Key words: judicial control, unspoken investigation activities, investigating judge, control, investigation.

Виокремити та індивідуалізувати будь-яке явище можливо лише шляхом встановлення та характеристики тих властивостей, які є для нього визначальними. На підтвердження вказаному нагадаємо, що згідно з постулатами формальної логіки, зміст кожного поняття становить сукупність існуючих ознак, які відтворюють якість предмета і відрізняють його від інших схожих предметів [1, с. 43].

Безумовно, питанню сутнісних ознак судового контролю вже приділялась увага на шпальтах наукових видань. При цьому до числа характеристик, які є істотними для правильного розуміння інституту судового контролю, науковці пропонували відносити: а) регламентованість Конституцією та Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПКУ); б) зосередженість на забезпеченні законності та обґрунтованості визначених у зако-

ні дій і рішень органів досудового розслідування; в) спрямованість на врегулювання конфлікту між сторонами обвинувачення і захисту¹; г) визначеність на законодавчому рівні предмету і меж контролю; д) ініціювання контрольної діяльності суду однією зі сторін; е) загальнообов'язковість судового рішення, що прийняте за результатами судово-контрольної діяльності [1, с. 31]; є) діяльність не є перманентною, а носить разовий характер [1, с. 120]; ж) під час цієї діяльності не вирішується питання про винуватість або невинуватість особи, притягнутої до кримінальної відповідальності; з) основним предметом діяльності суду є перевірка правомірності застосування до осіб заходів процесуального примусу, які обмежують конституційний принцип недоторканності особи [1, с. 20] та ін.

¹ Відмітимо, що ця властивість судового контролю не в повній мірі може бути розповсюджена на його реалізацію при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Зважаючи на таємність цієї діяльності, конфлікт інтересів носить латентний характер, так як на даному етапі фактично не усвідомлюється стороною захисту.

При цьому, враховуючи інше правило логіки, яке проголошує, що ознаки родового поняття будуть властивими і його видовим проявам, ми не бачимо необхідності повторно приділяти увагу тим аспектам судового контролю, які вже були на належному рівні описані попередниками при дослідженні цього явища в цілому. У свою чергу зосередимо увагу на сутнісних ознаках судового контролю, які не лише виділяють його серед інших кримінальних процесуальних функцій, а й характеризують як діяльність, пов'язану із забезпеченням дотримання прав, свобод та інтересів людини при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д). Аналіз висловлених у наукових джерелах підходів, особливостей нормативної регламентації даного питання, а також власний досвід автора дають підстави віднести до числа сутнісних рис судового контролю при здійсненні НС(Р)Д такі.

Процесуальна пасивність суб'єкта, контроль за дотриманням прав, свобод та законних інтересів якого здійснюється. Різноманітність форм діяльності слідчого судді на стадії досудового розслідування дала дослідникам обґрунтовану можливість виділяти судовий контроль двох форм (пасивної та активної) залежно від ступеня залученості в процес того учасника провадження, про дотримання прав, свобод та інтересів якого йдеться. Зокрема, як зазначає О.Г. Шило, «розгляд судом подань органів дізнання та досудового слідства про проведення слідчих дій та застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту забезпечує реалізацію права на судовий захист у пасивній формі, оскільки ініціюється не суб'єктом даного права, а державними органами» [1, с. 164]. Погляд через призму зазначеної позиції на судовий контроль при здійсненні НС(Р)Д дає можливість констатувати не лише віднесення його до числа пасивних форм контролю, але й визнати, що пасивність учасника, дотримання прав якого контролюється, є вимушеною. Наприклад, у цитованій вище роботі до переліку випадків здійснення судом пасивного контролю віднесено ситуацію, коли за клопотанням слідчого або прокурора до підозрюваного обирається запобіжний захід. У цьому випадку ініціатором контрольної діяльності суду, безумовно, є не сам підозрюваний як носій прав, свобод та інтересів, але принаймні у нього є можливість ознайомитися з аргументами органів досудового розслідування та протиставити їм свою позицію в рамках судового розгляду питання про застосування запобіжного заходу. Коли ж йдеться про судовий розгляд клопотання щодо проведення НС(Р)Д, то можливість будь-якої активності носія прав, свобод та інтересів виключається апіорі. Це у свою чергу надає нам можливість сформулювати наступну ознаку судового контролю під час здійснення НС(Р)Д.

Відсутність змагальності. Безумовно, такого роду ознака судової діяльності у значній мірі су-

перечить аксіоматичним уявленням щодо порядку судового розгляду того чи іншого питання, але все ж таки є реальністю для судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів людини при здійсненні НС(Р)Д. Доводиться визнати, що у цьому питанні ступінь диференціації кримінальних процесуальних процедур є настільки значною, що по суті передбачає узаконений відступ від загальних засад кримінального провадження. Так, згідно з ч. 1 ст. 7 КПКУ зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, однією з яких є змагальність, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і *стороною захисту* їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів (ч. 1 ст. 22 КПКУ). Разом із тим процедура прийняття судом рішення про застосування НС(Р)Д не лише цілком виключає можливість участі сторони захисту у відповідному судовому засіданні, а й апіорі не допускає інформування будь-яких учасників процесу (окрім слідчого, прокурора, слідчого судді та оперативного підрозділу) про планування або факт проведення НС(Р)Д. Причини такого підходу є очевидними, оскільки у протилежному випадку НС(Р)Д не мали б жодного сенсу.

Разом із тим питання співвідношення засади змагальності з існуванням інституту НС(Р)Д у кримінальному провадженні залишається відкритим. Безумовно, при буквальному тлумаченні нормативного припису, який закріпив засаду змагальності, можна звернути увагу на те, що змагальність «передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій» (ч. 1 ст. 22 КПКУ), а відтак, дисонансу начебто не виникає на тих етапах кримінального провадження, коли жодній особі ще не надано статусу підозрюваного, і як наслідок – сторона захисту відсутня в принципі. В порядку ілюстрації до сказаного доречно згадати законодавчу ініціативу, автор якої, на наш погляд, у значній мірі керувався саме вказаною логікою міркувань. Так, в одному з нещодавно зареєстрованих у Верховній Раді України законопроектів пропонувалось заборонити проведення НС(Р)Д після повідомлення особі про підозру, а у разі проведення вказаної діяльності – визнавати зібрані докази недопустимими [1]. Разом з тим заради справедливості доречно вказати, що з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та позиції офіційних інтерпретаційних органів окремих держав появу сторони захисту (а відтак, і відправну точку початку дії засади змагальності) не варто пов'язувати з повідомленням про підозру. Зокрема, під «обвинуваченням»² ЄСПЛ розуміє не лише формальне офіційне повідомлення про обвинувачення, але й інші заходи, зміст яких вказує на існування в державних органах підозри щодо причетності особи до кримінального правопорушення [1; 2]. Доволі ілюстративною в цьому аспекті є по-

² Примітка: практика ЄСПЛ оперує терміном «обвинувачення», під яким у тому числі розуміється й інститут повідомлення про підозру, передбачений КПКУ 2012 року.

зиція, висловлена у справі «Сервес проти Франції», де Суд вказав, що якщо з допиту свідка вбачається, що слідчий підозрює допитуваного у вчиненні злочину (наприклад, серед запитань є такі, що можуть бути використані з метою його подальшого обвинувачення), останній повинен бути наділений такими ж правами, як і підозрюваний (обвинувачений) [1, с. 84]. Аналогічний підхід знайшов своє вираження в рішенні Конституційного Суду Російської Федерації, правова позиція якого полягала у тому, що з метою реалізації конституційних прав необхідно враховувати не лише формальне процесуальне, але і фактичне становище особи, щодо якої здійснюється публічне кримінальне переслідування. При цьому про факт кримінального переслідування і спрямованість обвинувальної діяльності саме щодо конкретної особи може свідчити проведення стосовно такої особи слідчих дій та (або) інших заходів, які здійснюються з метою її викриття або вказують на існування підозр щодо неї [1]. Слідуючи логіці наведених рішень, необхідно визнати, що факт проведення стосовно особи НС(Р)Д безумовно є демонстрацією наявності щодо такої особи певних підозр, незалежно від її офіційного процесуального статусу. Тобто, враховуючи наведені положення з правозастосовної та правоінтерпретаційної практики, маємо констатувати, що ознака відступу від засади змагальності є характерною для судового контролю при здійсненні НС(Р)Д незалежно від того, має місце проведення вказаних дій до чи після набуття особою статусу підозрюваного.

Превентивний характер судового контролю. Дана ознака судового контролю є іманентною властивістю у першу чергу форм діяльності слідчого судді, які передбачають надання дозволу на вчинення у подальшому процесуальних дій, що здатні обмежити права та свободи людини і громадянина. При цьому в наукових працях, автори яких вважають дану ознаку судового контролю настільки вагомою, що намагаються відобразити її в назві досліджуваного явища, поряд із терміном «превентивний» контроль [1, с. 24–25] також використовуються й інші найменування, які, на наш погляд, інколи доволі коректно відображають сутність позначуваного явища (як то, наприклад, «попереджувальний контроль» [1, с. 28]), а інколи є менш вдалими, оскільки зміщують змістові акценти, чим спотворюють уявлення про позначуване поняття. Зокрема, прикладом останньої ситуації може бути використання для визначення дозвільної діяльності суду терміну «запобігання обмеженню прав громадян» [1, с. 75]. Річ у тім, що вказане поняття орієнтує на діяльність, метою якої є забезпечення уникнення ситуацій, в рамках яких ті чи інші права людини і громадянина можуть бути обмежені. Але при наданні дозволу на проведення правообмежувальних процесуальних дій слідчий суддя не лише запобігає правообмеженням, а й навіть санкціонує останні, але за умови, що вони будуть відбуватися в рамках закону, а мета, заради якої такі правообмеження застосовуватимуться, виправдає засоби.

Окрім вказаного, розгляд судового контролю при проведенні НС(Р)Д через призму такої властивості, як його превентивний характер, дає можливість в черговий раз переконатися, що із кожного правила є винятки. Йдеться про ситуації, коли суд розглядає законність проведення НС(Р)Д (або принаймні їх початку) не заздалегідь, а постфактум, тобто вже після того, як процесуальна активність, яка апіорі спрямована на обмеження прав та свобод людини, розпочалась (ст. 250 КПКУ). Передбачуваність такої процедури чинним кримінальним процесуальним законодавством, у свою чергу, дає право вести мову про виправданість виділення в рамках судового контролю при здійсненні НС(Р)Д: а) попереднього судового контролю (який носить превентивний характер і спрямований на запобігання незаконному та (або) невинуватому обмеженню прав і свобод людини) та б) наступного судового контролю (який здійснюється після початку правообмежувальних процесуальних дій і переслідує мету припинення незаконного та (або) невинуватого обмеження прав людини). При цьому, розвиваючи ланцюг міркувань у заданому напрямі, а також пам'ятаючи, що переважна більшість НС(Р)Д носять триваючий характер, доречно звернути увагу на те, що наступному судовому контролю при НС(Р)Д, як це не парадоксально на перший погляд, у свою чергу також властива ознака превентивності. Зокрема, реалізуючи свої повноваження, передбачені ст. 250 КПКУ, суд залежно від оцінки ним ситуації уповноважений прийняти одне з двох рішень: а) постановити ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення НС(Р)Д; б) постановити ухвалу про надання дозволу на проведення НС(Р)Д. При цьому варіант «а» передбачає не лише негайне припинення НС(Р)Д (дія судового рішення, спрямована на події у минулому і теперішньому часі), а й недопустимість використання вже отриманої інформації як доказу та неможливість продовження здійснення розпочатої НС(Р)Д (дія судового рішення, яка носить превентивний характер, оскільки спрямована на запобігання негативним наслідкам у майбутньому). У свою чергу варіант «б» передбачає, що суд перевіряв підстави для проведення вже розпочатої НС(Р)Д, оцінив чи є вони законними і достатніми для продовження такої дії, чим власне й забезпечив превенцію (попередження) можливих незаконних обмежень прав та свобод людини у майбутньому.

Імперативність судового контролю. Ця характеристика у значній мірі також вирізняє судовий контроль з-поміж інших напрямів діяльності судової влади. Зокрема, однією із конституційних засад судочинства є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (п. 8 ч. 2 ст. 128 Конституції України). У свою чергу, яскравою ілюстрацією такого роду випадків є значна частина рішень слідчого судді. Так, КПКУ надає вичерпний перелік рішень вказаного суб'єкта, які можуть стати предметом апеляційного перегляду (ст. 309 КПКУ). Стосовно ж усіх інших – можливість оскарження не передба-

чена кримінальним процесуальним законом, а відтак, виключається³ [1]. Якщо ж вести мову про дану ознаку судового контролю саме з позиції здійснення НС(Р)Д, то маємо вказати, що специфіка останніх лише підсилює імперативність судового контролю. По-перше, суб'єктом, який приймає рішення стосовно проведення НС(Р)Д є слідчий суддя апеляційного суду, відповідно, можливість апеляційного оскарження сама по собі виключається, а порядок касаційного оскарження рішень слідчого судді КПК не передбачається взагалі⁴ [1]. По-друге, у разі прийняття судом негативного рішення (тобто рішення про відмову у задоволенні клопотання про проведення НС(Р)Д), закон встановлює окрему спеціальну процедуру подальшої реалізації позиції слідчих органів щодо необхідності проведення НС(Р)Д (яка не пов'язана із оскарженням рішення), а саме постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення НС(Р)Д не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу (ч. 5 ст. 248 КПКУ). І, нарешті, по-третє, у випадку прийняття судом позитивного рішення (тобто, надання дозволу на проведення НС(Р)Д) таке рішення не може бути оскаржене, оскільки суб'єкт, який є зацікавленим в оскарженні, про факт постановлення ухвали суду про проведення НС(Р)Д із зрозумілих причин не інформується. Отже, підсумовуючи, маємо вказати, що імперативність судового контролю як його сутнісна ознака у значній мірі підсилюється саме в межах судово-контрольної діяльності під час проведення НС(Р)Д, що зумовлено специфікою правової природи останніх.

Самостійний характер рішення суду. Потреба в акцентуванні уваги на зазначеній властивості судового контролю, на наш погляд, також у значній мірі зумовлюється особливостями надання судом дозволу на проведення НС(Р)Д. Річ у тім, що поява судової ухвали про надання дозволу на проведення вказаних процесуальних дій у повній мірі зумовлена проявом ініціативи зі сторони слідчого, на переконання якого існує необхідність у збиранні доказів саме таким шляхом. Більше того, погляд на ситуацію у зазначеному ракурсі в значній мірі відповідає закріпленій на рівні КПКУ засаді диспозитивності, яка серед іншого передбачає, що слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами (ч. 3 ст. 26 КПКУ). Здається, що саме вищенаведеною логікою міркувань зумовлюються позиції дослідників, які переконують, що в рамках судового контролю суд лише санкціонує (тобто погоджує) рішення слідчого [1, с. 127], а отже рішення суду носить не самостійний, а похідний характер. Без-

умовно, віддаючи належне наявності логіки у наведеному підході, все ж вважаємо його доволі дискусійним, зважаючи принаймні на декілька фактів.

По-перше, сприйняття логіки вищенаведеної позиції змусить погодитися з тим, що будь-яке судове рішення не має самостійного характеру, а є похідним від рішення суб'єкта, який ініціює судовий розгляд (або від позиції його процесуального опонента). Так, судовий розгляд по суті (у першій інстанції) ініціюється прокуратурою шляхом направлення до суду обвинувального акту і відповідно обвинувальний вирок суду має розглядатися як свого роду санкціонування судом обвинувального акту (а виправдувальний вирок – як рішення суду, що є похідним від позиції сторони захисту). Підставою до перегляду судового рішення апеляційною інстанцією служить подана однією зі сторін апеляційна скарга, задоволення якої апеляційним судом у свою чергу за розглядуваною логікою також має сприйматися як «санкціонування позиції апелянта». Проте погодитися з такими висновками доволі складно, зважаючи на аксіоматичність доктринального положення науки кримінального процесу про те, що судовий розгляд є центральною стадією кримінального провадження, а рішення суду – результатом самостійного дослідження судом обставин кримінального правопорушення, оцінки доказового матеріалу та позицій сторін [1, с. 528]. Тож, на наш погляд, наукова гіпотеза, відповідно до якої рішення суду, прийняте в порядку судового контролю, не є самостійним, а носить похідний характер, є результатом методологічної помилки, що полягає в отождоженні позиції ініціатора судового розгляду з результатами самого судового розгляду з огляду на їх можливий збіг.

По-друге, на самостійність судового рішення може вказувати й формальна ознака, яка виявляється при порівнянні результатів прокурорського нагляду та судового контролю під час здійснення кримінальних процесуальних правообмежувальних процедур, зокрема проведенні НС(Р)Д. Так, позиція прокурора, який надає згоду на звернення до слідчого судді, по суті, є першим рівнем контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів людини і громадянина. Проте, на відміну від судового рішення, позиція прокурора виражається у формі погоджувального напису (резольції) на самому клопотанні слідчого (що у свою чергу не передбачає викладення прокурором мотивів свого рішення). Коли ж йдеться про другий рівень контролю – судовий контроль, то за його результатами приймається остаточне рішення, яке не лише має форму окремого документу – ухвали суду, а й містить аналіз позиції слідчого і прокурора, оцінку наданої доказової інформації, зіставлення вагомості очікуваних результатів зі ступенем порушення прав та свобод людини,

³ В порядку огляду тут доречно згадати позицію, висловлену Конституційним судом України з приводу можливості оскарження судового рішення у всіх випадках, крім тих, коли закон містить заборону на таке оскарження (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Заїченка Володимира Георгійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку зі статтею 129 Конституції України (про апеляційне оскарження ухвал суду) та висновки науковців з приводу того, що зазначений підхід надає конституційне право звернутися до відповідного суду з апеляційною та/або касаційною скаргою завжди (крім випадків, встановлених законом), а не тоді, коли це дозволено законом.

⁴ Відмітимо, що окремими дослідниками вже зверталась увага на вказаний факт та обґрунтовувалась пропозиція стосовно доцільності запровадження можливості касаційного оскарження рішень слідчого судді, які приймаються в порядку судового контролю.

⁵ У цьому ракурсі доречно звернути увагу на недопустимість судової практики, що інколи йде шляхом повного копіювання мотивувальної частини клопотання слідчого у мотивувальній частині ухвали слідчого судді.

і власне рішення слідчого судді стосовно можливості або неможливості проведення НС(Р)Д⁵.

Тож вбачається доречним констатувати, що рішення слідчого судді за результатами розгляду клопотання слідчого про застосування НС(Р)Д є самостійним правозастосовним актом. При цьому відмітимо, що аргументація на підтвердження самостійності судового рішення при здійсненні судового контролю зустрічається й в роботах інших дослідників [5, с. 177–178].

Зважаючи на вищевикладене, слід підсумувати, що судовий контроль за НС(Р)Д є специфічним напрямом судово-контрольної діяльності, особливість правової природи якого відображується у низці його характерних рис: а) процесуальній пасивності суб'єкта, контроль за дотриманням прав, свобод та законних інтересів якого здійснюється, б) відсутності змагальності, в) превентивності, г) імперативності (остаточності) судового рішення та д) самостійному характері останнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жеребкін В.Є. Логіка : [підручник] / В.Є. Жеребкін. – 8-ме вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 255 с.
2. Чорнобук, В.І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю в досудових стадіях кримінального процесу : [монографія] / В.І. Чорнобук. – Х. : Право, 2008. – 184 с.
3. Сушко Л. Зміст контрольної діяльності органів державної влади / Л. Сушко // Право України. – 2006. – № 11. – С. 118–121.
4. Туманянц А.Р. Контрольні функції суду у сфері кримінального судочинства / А.Р. Туманянц. – Х. : Основа, 2000. – 108 с.
5. Шило О.Г. Теоретичні основи та практика реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.Г. Шило ; Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2011. – 479 с.
6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо обмеження права на проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів : проект Закону України № 3365 від 28 жовтня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua>.
7. The Case of Eckle v. Germany (Application no. 8130/78) Judgment Strasbourg 15 July 1982 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>.
8. The Case of Foti and Others v. Italy (Application no. 7604/76; 7719/76; 7781/77; 7913/77) Judgment Strasbourg 10 December 1982 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>.
9. Толочко О. Право на справедливий судовий розгляд кримінальних справ / О. Толочко // Юрид. журн. – 2006. – № 1. – С. 84–87.
10. Постановление Конституционного Суда РФ от 27 июня 2000 года N 11-П по делу о проверке конституционности положений части первой статьи 47 и части второй статьи 51 Уголовно-процессуального кодекса РСФСР в связи с жалобой гражданина В.И. Маслова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ksportal.garant.ru>.
11. Судебный контроль в уголовном процессе : [учеб. пособие] / под ред. Н.А. Колоколова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2009. – 847 с.
12. Ковтун Н.Н. Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России: [монография] / Н.Н. Ковтун. – Нижний Новгород : Нижегородская правовая академия. – 2002. – 332 с.
13. Лазарева В.А. Теория и практика судебной защиты в уголовном процессе / В.А. Лазарева. – Самара : Изд-во «Самарский университет». – 2000. – 232 с.
14. Белкін М.Д. Проблемні питання апеляційного та касаційного оскарження судових рішень / М.Д. Белкін // Право України. – 2010. – № 5. – С. 154–155.
15. Маринів В.О. Особливості реалізації окремих засад кримінального провадження у судах апеляційної та касаційної інстанції / В.О. Маринів // Право України. – 2013. – № 11. – С. 259–266.
16. Пашинін О. І. Актуальні проблеми досудового провадження у кримінальному процесі України : [монографія] / О. І. Пашинін. – Х. : Кроссрод, 2009. – 164 с.
17. Кримінальний процес : [підручник] / [Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.